

Constantin Ungureanu*

UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA ÎN 1918

Situația etno-demografică, politică și culturală din Bucovina înainte de război

Pe parcursul a 144 de ani de stăpânire austriacă, în Bucovina s-au produs profunde modificări social-economice, etno-demografice, politice și culturale, cu consecințe deosebite pentru populația din acest ținut. La începutul sec. al XX-lea, Bucovina devenise o provincie multietnică și multiconfesională, în care nici o etnie nu constituia o majoritate absolută. Potrivit recensămintelor oficiale austriece din anii 1880-1910, realizate după criteriul limbii de conversație a populației, românii bucovineni chiar erau devansați de ucraineni și constituiau doar ceva mai mult de o treime din totalul populației. Ultimul recensământ austriac, din 1910, a înregistrat 794.945 de locuitori în Bucovina, inclusiv 305.222 (38,4%) vorbitori de ucraineană, 273.216 (34,4%) – de română, 168.779 (21,2%) – de germană, din care cca. 95 mii erau evrei, 36.217 (4,5%) – polonezi, 10.389 (1,3%) – maghiari¹. Districtele Coțmani, Vașcăuți, Vijnița și Zastavna, din nord-vestul Bucovinei, erau locuite în mare majoritate de ucraineni, precum și de un număr mic de evrei și polonezi. Districtele cu populație mixtă din partea centrală a Bucovinei (Cernăuți – rural, Siret și Storojineț) erau populate în majoritate de români și ucraineni, dar și de mulți evrei, germani sau polonezi. În restul districtelor din sudul Bucovinei, majoritatea populației era românească, dar erau și multe sate germane, câteva locuite de maghiari și polonezi.

În 1910, în Bucovina erau 10 orașe și 6 târguri, ponderea populației urbane mărindu-se de la 15%, în 1857, la 23,9%, în 1910. Cele mai mari orașe erau Cernăuți (85.458 de locuitori), Rădăuți (16.604), Suceava (11.314), Storojineț (10.266), Câmpulung (8.726), Siret (7.815). Majoritatea locuitorilor din localitățile urbane erau germani și evrei, urmați de români, ucraineni și polonezi. În capitala Bucovinei, din totalul de 85.458 de locuitori, 41.360 (48,4%) erau germani și evrei, 15.254 (17,8%) ucraineni, 14.893 (17,4%) polonezi și 13.440 (15,7%) români².

Structura etnică a populației Bucovinei se deosebea radical pentru anumite categorii sociale. 48% din muncitori erau germani și evrei, urmați de ucraineni (18%), români (16%) și polonezi (15%). În 1910, cca. 71% din populația activă lucra în agricultură, 10% - în industrie și meșteșuguri, 10% - în comerț și transporturi, iar 9% activau în diferite servicii sau erau liber profesioniști. Majoritatea covârșitoare a românilor și ucrainenilor (88-89% din total) activau

* **Constantin Ungureanu**, doctor în istorie, cercetător științific coordonator la IISD al AȘM.

¹ *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogthume Bukowina*, în *Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina*, vol. XVII, Czernowitz, 1913, p. 55.

² *Ibidem*, p. 57.

în agricultură, pe când ponderea germanilor, evreilor și polonezilor în această ramură a economiei era mult mai mică³. În schimb, ponderea evreilor și a altor etnii era mult mai mare în rândul comercianților și meseriașilor. În 1910, din 9.322 de meseriași, 5.091 erau evrei, 3.494 aparțineau de alte etnii și numai 737 erau români, iar din totalul de 10.312 de comercianți, 8.642 erau evrei, 1.226 reprezentau alte etnii și numai 444 români⁴. Astfel, consecința cea mai nefastă a stăpânirii austriece de 144 de ani a Bucovinei a fost înstrăinarea etnică și lingvistică a acestui vechi pământ din Țara Moldovei, românii devenind o minoritate etnică, constituind ceva mai mult de 1/3 din totalul populației.

Pe parcursul stăpânirii austriece s-a modificat și structura confesională a populației. Recensământul din 1910 a înregistrat în Bucovina cca. 800 mii de locuitori, inclusiv 547.603 (68,4%) ortodocși, 102.919 (12,8%) mozaici, 98.565 (12,3%) romano-catolici, 26.182 (3,4%) greco-catolici, 20.029 (2,5%) luterani, 3.232 lipoveni, 484 calvini, 657 de armeni catolici și 341 de armeni ortodocși⁵. Populația după confesiuni era cea mai diversă în localitățile urbane. În 1910, în 10 orașe din provincie locuiau 164.652 de persoane, dintre care 55.195 (33,5%) mozaici, 49.000 (29,7%) ortodocși, 40.711 (24,7%) romano-catolici, 12.974 (7,9%) greco-catolici, 5.729 (3,5%) luterani și 1.043 erau de alte confesiuni. În capitala Bucovinei, din totalul populației, 28.613 (32,8%) erau mozaici, 23.474 (26,9%) romano-catolici, 20.615 (23,7%) ortodocși, 9.588 (11%) greco-catolici, 4.294 (4,9%) protestanți⁶.

În ajunul Primului Război Mondial, Biserica ortodoxă din Bucovina era constituită din 12 protopopii și cuprindea 268 de parohii; Biserica romano-catolică era organizată în 3 decanate cu 26 de parohii și 4 expoziții; Biserica greco-catolică avea 2 decanate, cu 16 parohii și 2 expoziții; ființau 8 parohii protestante de rit luteran și una de rit calvin, 5 comunități lipovene, 2 comunități armeano-catolice și una armeano-ortodoxă, precum și un număr mare de comunități mozaice.

Episcopia ortodoxă a Bucovinei a fost ridicată la rangul de Mitropolie prin decizia împărătească din 23 ianuarie 1873. Primii doi mitropoliți, Teofil Bendela și Teoctist Blajevici, s-au aflat o perioadă scurtă în fruntea eparhiei Bucovinei. Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici (1880-1895) a fost o personalitate bine cunoscută în viața publică și culturală a ținutului. În timpul păstoriei mitropolitului Arcadie Ciupercovici (1896-1902), ucrainenii au reușit să obțină mai multe drepturi în plan bisericesc, doi clerici ruteni fiind numiți asesori consistoriali, iar la Facultatea de Teologie au fost numiți doi profesori de naționalitate ucraineană. Ultimul mitropolit din perioada austriacă a fost Vladimir Repta (1902-1924). În 1913, în postul de vicar general al mitropoliei a fost numit ucraineanul Artemon

³ Буковина. Историчний нарис, Чернівці, 1998, p. 84-85.

⁴ Ilie Torouțiu, *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, București, 1916, p. 302, 393.

⁵ *Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31 Dezember 1910 im Herzogthume Bukowina ...*, p. 54-55.

⁶ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774-1918*, Chișinău, 2003, p. 255.

Manastyrski, convenindu-se ca eparhia Bucovinei să fie împărțită într-o episcopie română și una ucraineană. Declanșarea războiului a împiedicat împărțirea în două a Bisericii ortodoxe din Bucovina.

În ultimele decenii de stăpânire austriacă s-a dezvoltat rapid sistemul de învățământ din Bucovina, fiind deschise școli primare cu diferite limbi de instruire. Dacă în 1871, doar cca. 12-13% din copiii de vârstă școlară erau școlarizați, în anul de învățământ 1912-1913 cca. 96% din totalul copiilor de vârstă școlară frecventau o școală. Potrivit informațiilor statistice, în 1913 la școlile primare publice și private din Bucovina erau școlarizați 109.441 de copii, din care 41.635 (38%) români, 38.081 (34,8%) ucraineni, 23.072 (21,1%) germani și evrei, 4.791 (4,4%) poloni și 1.510 (1,4%) maghiari. În localitățile urbane peste 50% din elevi erau vorbitori de germană, cca. 20-21% români, cca. 17-18% ucraineni și cca. 10% polonezi. În schimb, la sate cei mai mulți elevi erau de origine română sau ucraineană⁷.

Pentru învățământul primar din Bucovina cea mai delicată problemă era alegerea limbii de predare în școli, mai ales în localitățile cu populație mixtă. Inițial au fost deschise multe școli primare mixte cu două, trei și chiar patru limbi de instruire. Ulterior, odată cu dezvoltarea rețelei de școli primare, au fost deschise mai multe școli cu o singură limbă de instruire. În anul de învățământ 1912-1913, în Bucovina funcționau 564 de școli primare, din care 219 ucrainene, 190 românești, 97 germane, 15 poloneze, 4 maghiare și 39 mixte (inclusiv 17 germano-române, 2 româno-ucrainene și 5 germano-româno-ucrainene)⁸. Nu întotdeauna, însă, s-a reușit soluționarea corectă a chestiunilor lingvistice. Din această cauză, până în 1913 au fost înființate 13 școli primare private românești, majoritatea în sate din nordul Bucovinei.

Dezvoltarea rapidă a învățământului primar a contribuit la diminuarea semnificativă a populației necărturate din Bucovina (de la 87,5%, în 1880, la 53,9%, în 1910). La începutul sec. al XX-lea erau știutori de carte 46,1% din locuitorii de peste 10 ani din Bucovina (în 1910), 43,5% din totalul populației din Transilvania și Banat (în 1910), 39,3% din locuitorii de peste 8 ani din România (în 1912) și doar 15,6% din totalul populației Basarabiei (în 1897). În Bucovina, 39,6% din românii în vârstă de peste 10 ani puteau în 1910 să scrie și să citească⁹.

În perioada respectivă s-a dezvoltat rapid și învățământul secundar din Bucovina. În anul de învățământ 1913-1914, existau 13 gimnazii pentru băieți, din care 4 germane, 4 germano-române, 2 germano-ucrainene, 2 ucrainene și unul polonez. În 1913, la aceste gimnazii își făceau studiile 6.108 elevi, din care 51,3% vorbitori de germană (majoritatea evrei), 22,8% ucraineni, 20,8% români și 4,8% polonezi, iar după confesiuni, 39,6% din elevi erau mozaici, 34,5%

⁷ Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina (1774-1918)*, Chișinău, 2007, p. 192-194.

⁸ *Ibidem*, p. 187.

⁹ *Ibidem*, p. 206-208.

ortodocși, 13,3% romano-catolici, 8,3% greco-catolici și 3,6% protestanți¹⁰. La sfârșitul stăpânirii austriece, în Bucovina mai existau două școli reale, o școală de meserii, câteva licee de stat și particulare pentru fete.

La 4 octombrie 1875, exact la 100 de ani de la ocuparea Bucovinei, la Cernăuți a fost inaugurată Universitatea, cu limba germană de predare. În perioada 1875-1918, Universitatea din Cernăuți a funcționat cu trei facultăți: Teologie ortodoxă, Drept și Filosofie. În 1913 își făceau studiile la Cernăuți 1.020 de studenți și 109 studente, din care 845 erau originari din Bucovina, 186 din Galiția, 54 din România, 11 din Ungaria (inclusiv din Transilvania). Contingentul de studenți era foarte diferit după confesiuni și originea etnică. La Facultatea de Filosofie a funcționat o catedră de limbă și literatură română, al cărei titular a fost, până în 1906, Ion Sbiera, apoi ardeleanul Sextil Pușcariu. Din 1912 a predat cursuri de istorie profesorul Ion Nistor.

După obținerea autonomiei provinciale, în 1861, a funcționat un sistem politic democratic, cu desfășurarea unor alegeri locale și provinciale, cu debateri publice în Dieta provincială. La sfârșitul sec. al XIX-lea în Bucovina s-au constituit partide politice pe criterii etnice, dar care au fost întemeiate numai de români și ucraineni. Până atunci, marii proprietari armeni și polonezi se asociau în Dieta Bucovinei cu nobilii români, având asigurată majoritatea. Germanii și evreii bucovineni erau membri ai diferitor partide austriece și promovau politica acestor partide centrale și la nivel local.

La 26 ianuarie 1907 s-a adoptat o modificare radicală a legii electorale, care schimba semnificativ modalitatea de alegere a deputaților pentru Parlamentul austriac. Bucovina a fost împărțită în 14 circumscripții electorale, din care 5 românești și 5 ucrainene, fiind introdus votul universal, direct și secret pentru bărbații, care au împlinit 24 de ani. La alegerile parlamentare din 1907 și 1911 au fost aleși câte 14 deputați din partea Bucovinei, din care 6 români (Alexandru Hurmuzachi, Teofil Simionovici, Constantin Isopescu-Grecul, Aurel Onciul, Gheorghe Sârbu și Gheorghe Grigorovici), 5 ucraineni, 2 germani și un evreu¹¹.

În 1909-1910, prin așa-numitul compromis (*Ausgleich*), a fost adoptată și o nouă lege electorală pentru alegerile în Dieta provincială, care împărțea alegătorii Bucovinei în colegii electorale naționale. La alegerile pentru Dietă din 1911, au fost aleși 63 de deputați, din care 23 de români (13 naționali, 6 democrați, 3 conservatori și mitropolitul), 17 ucraineni, 10 evrei, 7 germani și 6 polonezi. Președinte al Dietei a fost ales Alexandru Hurmuzachi, iar vicepreședinte - ucraineanul Stefan Smal-Stoțki.

Ultimele alegeri parlamentare și locale din Bucovina au asigurat o reprezentare mult mai bună a ucrainenilor în Parlamentul de la Viena și în Dieta Bucovinei, dar, totodată, aceste alegeri au consemnat un adevăr incontestabil. Contrar rezultatelor recensămintelor oficiale austriece, numărul alegătorilor

¹⁰ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece ...*, p. 265.

¹¹ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide politice și elită politică în Bucovina habsburgică (1848-1918)*, Iași, 2004, p. 219-222, 228-231.

români din Bucovina era ceva mai mare decât al alegătorilor ucraineni. În toamna anului 1910 au fost înregistrați în total 180.414 alegători, dintre care 66.569 (36,9%) în listele românești (inclusiv cca. 2.000 de alegători maghiari), 64.673 (35,8%) – în cele ucrainene, 35.492 (21,9%) – în cele germane și 9.680 (5,4%) – în cele polone¹². La alegerile parlamentare din 1907, în Bucovina au fost exprimate 15.654 de voturi pentru partidele sau candidații germani, 55.957 de voturi pentru candidații partidelor românești și 43.974 de voturi pentru candidații partidelor ucrainene¹³.

În perioada autonomiei provinciale, în Bucovina a existat o activitate culturală foarte diversă și interesantă. Elitele bucovinene de diferite naționalități s-au organizat și s-au manifestat în societăți culturale și profesionale. Cea mai importantă asociație a românilor bucovineni a fost *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, înființată la 23 ianuarie 1865. Românii din Bucovina au întemeiat și alte societăți, precum *Societatea Doamnelor Române*, *Societatea Mazililor și Răzeșilor din Bucovina*, Societatea muzicală „Armonia”, Societatea „Școala Română” din Suceava, Societatea cantorilor bisericești „Lumina”, Societatea corală „Ciprian Porumbescu”, Societatea pedagogică română din Bucovina, Societatea „Ștefan cel Mare” din Rădăuți și multe altele¹⁴.

Principalele societăți culturale ale ucrainenilor bucovineni au fost „Ruska Besida” și „Ruska Rada”. Alte societăți culturale, precum „Ruska Șkola”, „Ukrainska Șkola”, „Seleanska Kasa”, „Ruska Kasa” ș.a., au contribuit la promovarea și afirmarea conștiinței naționale a ucrainenilor bucovineni, care oficial, până la sfârșitul stăpânirii austriece, erau numiți ruteni. În Bucovina au activat și societăți ale germanilor, evreilor, polonezilor, dar în număr mai mic și cu influență mai redusă.

Înființarea Universității din Cernăuți a contribuit și la afirmarea unei prezențe naționale. Au fost editate un șir de publicații periodice în română, germană, ucraineană, poloneză, cu conținut și orientări diferite, ce au susținut cultural și politic comunitățile etnice din ținut. Cele mai importante publicații în limba română au fost „Revista Politică”, publicată la Suceava în anii 1886-1891, ziarul bisăptămânal „Gazeta Bucovinei” (1891-1897), ziarul „Patria” (1897-1900), gazeta „Deșteptarea” (1893-1904), „Calendarul Poporului Bucovinean” (1888-1913), „Junimea Literară” (1904-1914) ș.a.¹⁵. La începutul sec. al XX-lea s-au editat mai multe ziare ale partidelor politice românești din Bucovina, cele mai însemnate fiind „Voința Poporului” (1902-1908), organ al Partidului Țărănesc Democrat, și „Apărarea Națională” (1906-1908), a Partidului Național.

¹² *Arhivele Naționale București*, Fond Iancu Flondor, inv. 945, dosar 2, f. 150-156.

¹³ Fritz Freund, *Das österreichische Abgeordnetenhaus. Ein biographisch-statistisches Handbuch 1907-1913*, Wien, p. 16-19.

¹⁴ Mircea Grigoroviță, *Din istoria culturii în Bucovina (1775-1944)*, București, 1994, p. 139-152.

¹⁵ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române în Bucovina 1775-1918*, Cernăuți, 1996, p. 210-219, 279-295.

Cel mai important ziar ucrainean a fost „Bukovyna”, apărut ca bilunar în 1885, săptămânal din 1892 și cotidian în anii 1895-1910. Au fost editate un șir de ziare și reviste de orientare rusofilă („Ruska Pravda”, „Pravoslavnaja Bukovyna”, „Narodnaja Rada”) sau național-ucraineană („Ruska Rada”, „Ukraina”, „Narodnyi Holos”, „Narodna Sprava”). În ajunul Primului Război Mondial, în Bucovina erau tipărite 5 cotidiene, mai multe săptămânale și alte periodice în germană, cele mai multe cu caracter oficial, susținute de administrație.

În ajunul declanșării Primului Război Mondial, exista o deosebire vizibilă între conștiința și identitatea națională la românii bucovineni și basarabeni. Pe parcursul perioadei de stăpânire austriacă, dar mai ales după revoluția din 1848, românii bucovineni au fost în permanentă legătură cu confracții lor din Moldova și Țara Românească (după 1859 - România) sau cu cei din Transilvania și Banat, dar aproape au lipsit careva legături cu românii din Basarabia. Până la 1848, românii din Bucovina încă mai erau numiți în paralel și moldoveni sau valahi, dar ulterior, în toate statisticile oficiale austriece au fost înregistrați ca români sau vorbitori de limbă română. Grafia latină a fost introdusă în Bucovina aproape concomitent cu Moldova și Țara Românească, iar lingviștii și filologii bucovineni au participat activ la dezbaterile privind gramatica și fonetica limbii române. Dezvoltarea învățământului primar a contribuit la reducerea rapidă a numărului locuitorilor analfabeți. În 1910, aproape 40% din românii mai în vârstă de 10 ani puteau scrie și citi în limba maternă, acest indicator fiind mult mai înalt la tinerii de 20-30 ani (49,1%), dar mai ales la copiii și adolescenții de 10-20 ani (72,5%)¹⁶.

Pretenții teritoriale și proiecte de împărțire a Bucovinei, în primii ani de război

În vara anului 1914 a izbucnit Primul Război Mondial, care a grăbit descompunerea Austro-Ungariei. Situată în estul imperiului, Bucovina a reprezentat un mare interes pentru statele din zonă. Monarhia Austro-Ungară dorea păstrarea și chiar extinderea provinciei cu teritorii din nordul Basarabiei (în special ținutul Hotin) și nordul Moldovei. Rusia, mizând pe elementul slav din Bucovina și pe interese geostrategice, pretindea obținerea întregii provincii sau cel puțin a părții de nord a acesteia. Guvernul de la București, apelând la dreptul istoric și criteriul etno-demografic, dorea integrarea întregului ținut la România.

La începutul sec. al XX-lea, mișcarea națională ucraineană din Bucovina a început să se transforme treptat într-o mișcare politică, care revendica o parte din teritoriul acestei provincii. La Lvov ucrainenii au întemeiat un partid național-democrat, care cerea ca teritoriul locuit de ruteni din Austria (estul Galiției și o parte importantă din Bucovina) să formeze o provincie distinctă, cu o largă autonomie administrativă și legislativă. Obiectivul final era reunirea tuturor pământurilor locuite de ucraineni în cadrul unei Ucraine habsburgice.

¹⁶ Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina ...*, p. 206.

Odată cu izbucnirea războiului s-a intensificat activitatea politică a rutenilor din Austro-Ungaria, care doreau, pentru început, constituirea unei Ucraine Mici, alcătuită din Galiția Orientală, Bucovina de nord-vest și Rusia Subcarpatică. Ei revendicau mai mult de jumătate din teritoriul Bucovinei, până la râul Siret, inclusiv orașele Cernăuți, Siret și Storojineț.

Simultan cu propaganda ucraineană, și în opoziție cu ea, în Galiția și Bucovina exista și o mișcare panrusă, care revendica practic aceleași teritorii din Austro-Ungaria (estul Galiției, nord-vestul Bucovinei și Rusia Subcarpatică), dar pentru unirea acestora la Imperiul Rus. Această mișcare prorusă s-a intensificat mai ales în timpul războiului, fiind încurajată de succesele militare ale armatei țariste pe fronturile din Galiția și Bucovina. Mișcarea panrusă revendica un teritoriu din Bucovina, care să cuprindă în hotarele sale orașul Siret, apoi râul Siret până la Storojineț, iar de acolo Cosciuia, Straja, Putna, Sucevița, Cacica, Humor, Cârlibaba etc.¹⁷ Astfel, atât mișcarea panucraineană, cât și mișcarea panrusă, revendicau cea mai mare parte din nordul și vestul Bucovinei, inclusiv teritoriul dintre râurile Prut și Siret, cu orașele Cernăuți, Storojineț și Siret.

La începutul războiului, după ce orașul Cernăuți și o parte importantă din nordul Bucovinei a fost ocupată de armata țaristă, în capitala provinciei s-a constituit un comitet rutean, care sprijinea revendicările Rusiei față de acest teritoriu. Marele om politic bucovinean Iancu Flondor, care a rămas în Bucovina, în localitatea sa natală Storojineț, a aflat despre constituirea acestui comitet rutean și despre intențiile acestuia de a revendica Bucovina dintre râurile Prut și Siret ca un teritoriu locuit în majoritate de ucraineni. Pentru a combate aceste pretenții ale ucrainenilor, Iancu Flondor a întocmit, în februarie 1915, un memoriu, intitulat *Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei*. În acest memoriu, el demonstra, din punct de vedere istoric, etnografic, economic și cultural, drepturile românilor asupra teritoriului Bucovinei dintre Prut și Siret.

Iancu Flondor constata, că trei premise mai importante vor determina stabilirea noilor hotare ale Bucovinei: a) principiul naționalităților; b) chestia apărării, pentru viitor, a principiului menționat; c) asigurarea prosperității economice a Bucovinei în noile sale hotare. El admitea că teritoriul Bucovinei, situat la nord de râul Prut, va fi pierdut, dar susținea că restul provinciei, în special teritoriul dintre Prut și Siret, trebuia „să fie considerat ca o parte integrală a revendicărilor noastre”¹⁸. Astfel, cu un an și jumătate înainte de încheierea tratatului secret între România și țările Antantei, Iancu Flondor anticipa că viitorul hotar al Bucovinei va fi stabilit pe Prut.

Iancu Flondor admitea în memoriul său și faptul că partea de vest a Bucovinei („munții ruteni”) e locuită de o populație compactă ruteană și constata că „pentru cazul extrem și ca *ultima ratio* ar fi cu mult mai favorabil de a renunța la „munții ruteni” decât la teritoriul conținos dintre Prut și Siret”¹⁹. El demon-

¹⁷ Ion Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Rădăuți, 1997, p. 183.

¹⁸ *Arhivele Naționale București*, Fond Iancu Flondor, inv. 945, dosar 15, f. 2.

¹⁹ *Ibidem*, f. 3.

stra cu exemple concrete că recensământul austriac din 1910 nu reflecta corect naționalitatea populației Bucovinei, remarcând că principiul etnic este mult mai corect reflectat în listele alegătorilor, întocmite în toamna anului 1910, conform noii legi electorale, bazată pe votul universal și pe cercuri electorale naționale.

Memoriul respectiv cuprinde și un tabel statistic despre populația localităților din teritoriul Bucovinei, situat între râurile Prut și Siret, până la pârâul Brusnița. Potrivit calculelor sale, în cele 48 de localități din teritoriul respectiv (inclusiv orașul Cernăuți), locuiau 183.390 de persoane, dintre care 64.643 români, 46.044 ruteni și 72.703 locuitori de alte naționalități²⁰. Acest teritoriu avea o suprafață de 109.743 ha, dintre care 50.413 ha aparțineau marilor proprietari (doar câțiva mari proprietari din acest spațiu fiind de origine poloneză, evreiască sau armeană, restul moșiiilor aparținând unor proprietari români). Așadar, încă la începutul anului 1915, Iancu Flondor menționa în memoriul său²¹ că, în cazul în care nu se va putea obține întreaga Bucovină, în nici un caz să nu se cedeze teritoriul dintre Prut și Siret cu orașul Cernăuți. El rezuma în câteva cuvinte tranșante: „fără Prutul ca fruntarie, nici o învoire”²².

Declanșarea războiului a acutizat și mai mult contradicțiile dintre puterile beligerante în privința Bucovinei. Totodată, încercând să atragă România în război de partea sa, atât Rusia, cât și Austria, promiteau importante concesiuni teritoriale, inclusiv din Bucovina, în favoarea României. Diplomația austriacă, în încercarea de a atrage România de partea sa în război, promitea drept recompensă Basarabia, dar și unele concesiuni teritoriale în sudul Bucovinei.

La Arhivele Naționale din București se păstrează copia unui document foarte valoros, care conține însemnările despre convorbirile privind Bucovina, desfășurate la 5, 7 și 8 iunie 1915, la Ministerul de Externe de la Viena. Documentul respectiv cuprinde trei variante ale unor posibile cedări teritoriale în Bucovina, care, în dependență de conjunctură, puteau fi luate ca bază pentru negocieri. La acest text este atașat un tabel, în care sunt prezentate districtele judecătorești cu populație majoritar românească și cele unde românii constituiau o minoritate importantă, apoi trei combinații cu lămuriri statistice pentru cele trei variante de cedare parțială a Bucovinei. Calculele statistice s-au făcut pe baza ultimului recensământ austriac din 1910, deși acesta nu reflecta structura etnică a populației, ci limba de conversație a locuitorilor Bucovinei²³.

Experții de la Ministerul de Externe din Viena, în discuțiile privind eventualele cedări teritoriale în Bucovina, propuneau trasarea viitoarei frontiere de-a lungul unor râuri. Astfel, primele două variante prevedeau ca linia nordică a teri-

²⁰ *Ibidem*, f. 9.

²¹ Mai detaliat despre acest Memoriu și despre tabela statistică cu localitățile din teritoriul dintre râurile Prut și Siret, vezi: Constantin Ungureanu, *Memoriul lui Iancu Flondor, din anul 1915, despre hotarele Bucovinei*, în *Analele Bucovinei*, anul X, 2/2003, București 2003, p. 493-507.

²² *Arhivele Naționale București*, Fond *Iancu Flondor*, inv. 945, dosar 15, f. 7.

²³ *Ibidem*, Fond *Microfilme Austria*, inv. 902, rola 5, pachet IX, p. 577-589 (extras din *Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Politisches archiv I, Karton 818*).

torului cedat să coincidă cu cursul râului Suceava, până la hotarul cu districtul Suceava. Ultima variantă accepta ca frontieră linia Siretului, până la hotarul cu districtul Vijnîța. În toate aceste cazuri nu se ținea cont de specificul așezării localităților românești pe cursul superior al râurilor Suceava și Siret, unde mai multe sate se întindeau pe ambele maluri ale râurilor respective. Dacă ar fi fost aplicată în practică prima sau a doua variantă, atunci satele de pe malul drept al Sucevei ar fi revenit României, iar cele de pe malul stâng ar fi rămas în continuare în componența Austriei, fiind despărțite astfel Vicovul de Sus de Vicovul de Jos, Frătăuții Noi de Frătăuții Vechi sau colonia maghiară Andreasfalva de alte două sate maghiare, Hadikfalva și Istensegits. În cazul aplicării celei de a treia variantă, noua frontieră ar fi dezmembrat mai multe sate românești, precum Ropcea, Iordănești, Carapciu, Prisăcăreni, Camenca, dar și orașul Storojineț²⁴.

Mersul evenimentelor din timpul războiului au zădărnicit speranțele autorităților austriece de a atrage România în război de partea sa, iar discuțiile privind eventualele cedări teritoriale în Bucovina nu au mai fost aplicate în practică. Totuși, însuși faptul elaborării acestor variante secrete de cedări teritoriale denotă că, chiar și după 140 de ani de stăpânire austriacă, autoritățile de la Viena recunoșteau caracterul românesc al Bucovinei și dreptul României de a obține cel puțin o parte din această provincie, populată compact de români.

În timpul războiului au fost elaborate și câteva proiecte rusești de anexare a Bucovinei la Imperiul Rus. Primul proiect de încorporare a întregii Bucovine la Rusia a fost propus de general-locotenentul F.Vebel. El a fost comandantul corpului de armată, care la sfârșitul anului 1914 ocupase aproape toată Bucovina. La mijlocul lunii ianuarie 1915, prin intermediul unei scrisori confidentiale, F.Vebel a înaintat superiorilor săi un proiect de anexare a întregii Bucovine la Imperiul Rus. El susținea că o împărțire în două a Bucovinei ar fi fost foarte dificil de realizat, fiindcă în sudul Bucovinei era prezent „un amestec de etnii”²⁵.

Al doilea proiect de anexare a Bucovinei la Rusia țaristă a fost propus de D.N.Vergun, care era unul din principalii experți ai Ministerului Afacerilor Externe al Rusiei în chestiunea Bucovinei și Galiției. Acest document a fost elaborat după semnarea tratatului secret de la București din august 1916, prin care țările Antantei recunoșteau dreptul României asupra Bucovinei până la râul Prut. Autorul acestui proiect insista ca orașul Cernăuți cu o parte a Bucovinei să rămână în posesia Rusiei. O atenție deosebită se acorda Facultății de Teologie ortodoxă de la Universitatea din Cernăuți, prin intermediul căreia se dorea atragerea românilor și a altor popoare ortodoxe din Balcani în sfera de influență a Rusiei²⁶.

²⁴ Mai detaliat despre aceste discuții, vezi: Constantin Ungureanu, *Trei variante austriece, din anul 1915, de cedare parțială a Bucovinei României*, în *Analele Bucovinei*, anul X, 1/2003, București 2003, p. 143-153.

²⁵ Ion Varta, *Proiecte rusești de anexare a Bucovinei în perioada primului război mondial*, în *Cugețul*, Nr. 2/1993, Chișinău 1993, p. 37.

²⁶ *Ibidem*, p. 38.

La sfârșitul anului 1916, A.Gherovsky și arhiepiscopul Harkovului Antoniu au mai elaborat un proiect de încorporare a întregii Bucovine la Rusia țaristă. Autorii acestui proiect pretindeau că „Rusia creștină, ca apărătoare a popoarelor creștine din Peninsula Balcanică, dispunea de dreptul absolut de a primi întreaga Bucovină”. Conform acestui proiect rusesc, anexarea Bucovinei ar fi permis Rusiei să țină sub un control permanent Moldova, Transilvania, cât și întreaga Românie. O atenție deosebită se acorda din nou Facultății de Teologie din Cernăuți, unde urmau să vină la studii cât mai mulți tineri din România și din alte state balcanice. Autorii acestui document mai menționau în mod deosebit că, după alipirea teritoriilor românești din fosta Austro-Ungarie la România, „toate pretențiile românilor se vor referi la Basarabia”, iar Rusia, după eliberarea românilor de sub jugul austro-ungar „în ochii românilor se va transforma din dușman principal în unicul dușman”. Astfel, autorii acestui proiect susțineau că, dacă se accepta cedarea Bucovinei la România, Rusia risca să piardă și Basarabia²⁷. Evoluțiile ulterioare din Imperiul Rus au zădărnicit realizarea, la acea etapă, a proiectelor de anexare a Bucovinei. Însă, ceea ce nu a reușit Rusia țaristă în timpul Primului Război Mondial, a înfăptuit URSS în vara anului 1940, când erau ocupate Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța.

După declanșarea războiului, în vara anului 1914, România a reușit timp de doi ani să-și păstreze neutralitatea, dar autoritățile de la București au negociat cu reprezentanții țărilor beligerante condițiile de intrare în război, în speranța de a recupera cel puțin o parte din teritoriile locuite de români din Monarhia Austro-Ungară sau din Rusia Țaristă. În urma unor tratative îndelungate, la 4/17 august 1916, a fost semnat la București un tratat secret între România și țările Antantei, prin care Franța, Anglia și Rusia recunoșteau drepturile României asupra teritoriilor românești din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina. Acest tratat secret prevedea, la art. IV, că „linia de hotar va începe de la Prut, de la un punct al frontierelor actuale între Rusia și România, aproape de Novosulița și va urca râul până la granița Galiției, la întâlnirea Prutului cu Ceremușul. De aici va urma frontiera dintre Galiția și Ungaria până la punctul Steag, cota 1655 ...”²⁸. Astfel, Rusia își moderase pretențiile sale asupra acestei provincii și, prin respectivul tratat, acceptase ca, în cazul unui război victorios, să obțină doar Bucovina dintre Prut și Nistru, restul teritoriului, inclusiv orașul Cernăuți, urmând să se unească cu România. Prevederile acestui tratat secret în privința Bucovinei practic coincideau cu condițiile expuse de Iancu Flondor în memoriul său din februarie 1915, în care se insistă să nu se semneze nici o înțelegere fără acceptarea râului Prut ca viitor hotar în Bucovina.

²⁷ *Ibidem*, p. 38-39.

²⁸ Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie și cultură*, București, 2002, p. 308.

Bucovina în timpul Primului Război Mondial

În timpul războiului, Bucovina a fost grav afectată de operațiunile militare. La 2 septembrie 1914, armata rusă a intrat în Cernăuți și în scurt timp a ocupat nordul Bucovinei, până la râul Siret. La 20 octombrie 1914, austriecii au reușit să redobândească Cernăuții. Însă, la sfârșitul lunii noiembrie 1914, armata rusă a recucerit capitala provinciei și în scurt timp a ocupat aproape toată Bucovina, cu excepția sud-vestului (zona Vatra Dornei). Totuși, trupele țariste nu s-au menținut mult timp pe aceste poziții. În ianuarie 1915, armata austriacă a trecut la ofensivă și, la 17 februarie, a intrat din nou în Cernăuți. Administrația austriacă s-a menținut până în iunie 1916, când rușii au ocupat pentru a treia oară Cernăuții. Armatele țariste s-au menținut în cea mai mare parte a Bucovinei până în august 1917. În iulie 1917, trupele austriece au trecut din nou în ofensivă și, la 2 august, au recuperat din nou orașul.

Acțiunile militare, ce s-au desfășurat pe teritoriul Bucovinei, au cauzat mari pagube economiei și populației Bucovinei. Pentru front au fost recrutați cca. 200 mii de bărbați, cu vârste cuprinse între 18 și 53 de ani, iar peste 100 mii de locuitori, de diferite etnii, s-au refugiat în interiorul Austriei sau în alte țări. Multe întreprinderi industriale au fost distruse sau evacuate, mai multe linii de cale ferată au fost demolate, iar podurile și șoselele au fost distruse. Mari pagube au fost provocate agriculturii. Cele mai mari distrugerii s-au produs în satele din zona dintre Prut și Nistru, mai ales la hotarul cu Basarabia, unde au avut loc cele mai violente confruntări militare.

Între timp, în Rusia a avut loc revoluția bolșevică, în decembrie 1917 a fost semnat un armistițiu, iar la 3 martie 1918 s-a încheiat la Brest-Litovsk o pace separată între Rusia și Puterile Centrale. La începutul anului 1918, Rada de la Kiev a proclamat independența Ucrainei, revendicând și teritoriile locuite de ucrainenii din Galiția, Bucovina, Basarabia și Maramureș. Austria, însă, dorea păstrarea teritoriilor sale din est, dar era de acord să unească teritoriile ucrainene din Galiția și Bucovina într-un regat autonom. La 9 februarie 1918, reprezentanții Ucrainei și Austriei au semnat la Brest-Litovsk un tratat secret, prin care Austro-Ungaria urma să primească o cantitate însemnată de cereale, în schimb autoritățile de la Viena se obligau să formeze o nouă provincie austriacă, care să cuprindă partea de est a Galiției, locuită preponderent de ucrainenii, și Bucovina. Însă, din cauza opoziției deputaților polonezi și a evenimentelor din timpul războiului, această problemă nu a ajuns să fie discutată în Parlamentul de la Viena.

Totodată, încă în anul 1917, cea mai mare parte a României a fost ocupată de armatele germane și austro-ungare, iar guvernul de la București s-a mutat temporar la Iași. În aceste împrejurări, la 5 martie 1918 a fost semnată o pace preliminară la Buftea, iar armata română s-a retras din unele teritorii, inclusiv din districtele Suceava și Siret din sud-estul Bucovinei. La 7 mai 1918 era semnat tratatul de pace de la București, prin care România renunța la teritoriile românești din Austro-Ungaria, iar teritoriul Bucovinei urma să fie mărit cu o

parte din ținutul Hotin, cu zona Herței din județul Dorohoi și cu zona Dornei din România. În urma semnării acestui tratat, România pierdea aproape 6 mii de km², dintre care cca. 600 km² urmau să fie incluși în componența Bucovinei lărgite²⁹.

Articolul XI al acestui tratat descria hotarul din zona de munte a României, care urma să fie rectificat în favoarea Austro-Ungariei. În zona de sud a Bucovinei se prevedea că, viitorul hotar va trece „... la 2 km la sud de Păișeni, peste litera N din cuvântul Păișeni, peste litera O din cuvântul Moldava, peste litera L din cuvântul Cornul Luncii, peste marginea de est a localității Rotopănești și peste marginea de sud de Mihăiești...”, iar la est de orașul Siret, frontiera urma să fie trasată „pe la marginea est de Talpa, pe la marginea est de Călinești, punctul 396, 402 la ½ km la est de Dersca, peste punctul 189, 198, 332, 304, fântâna cu cumpănă de la 1 km la sud-vest de punctul 311, pe marginea est a Baranca, pe la marginea est de Filipăuți, punctul 251, până la Prut la 1 km la est de Lunca”³⁰. Noua linie de hotar urma să fie delimitată la fața locului după ratificarea tratatului de pace. Astfel, dacă acest tratat ar fi intrat în vigoare, atunci o zonă importantă muntoasă, situată la sud de Vatra-Dornei, câteva sate din apropierea orașelor Suceava și Siret, precum și un teritoriu mai important din zona Herței, inclusiv târgurile Herța și Mihăileni, ar fi fost incluse la Bucovina, în componența unei Austro-Ungarii reorganizate.

După semnarea tratatelor de pace cu Rusia și Ucraina, trupele germane și austro-ungare au ocupat teritorii importante din Ucraina, dar și o parte din ținutul Hotin din nordul Basarabiei. La începutul toamnei anului 1918, în Bucovina erau staționate câteva unități militare austriece, inclusiv brigada nr. 187, dizlocată la sud-est de Cernăuți, care ocupa și o parte din ținutul Hotin, până la târgul Lipcani. În toamna anului 1918 se prevedea să fie extinse districtele Câmpulung, Gura Humorului și Siret cu teritoriile, cedate de România, să fie înființat un district judecătoresc cu reședința la Țurenii, care să includă și satele din zona Herței. De asemenea, urma să fie creat un district judecătoresc nou cu sediul la Hotin, care să cuprindă localitățile din nordul Basarabiei, ce urmau să fie incluse în componența provinciei Bucovina³¹.

Activitatea deputaților bucovineni în Parlamentul de la Viena în ultimele luni de război

În lunile august și septembrie 1918 armatele aliate ale țărilor Antantei au inițiat ample ofensive pe frontul de vest, iar trupele austro-germane au suferit înfrângeri, ceea ce a grăbit încheierea războiului. Deja la începutul lunii octombrie era evident că Puterile Centrale vor pierde războiul, iar Monarhia

²⁹ Буковина 1918-1940 pp.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток, Чернівці 2005, p. 46.

³⁰ Viorica Moisuc, *Basarabia, Bucovina, Transilvania. Unirea 1918, documente*, București 1996, p. 329-330.

³¹ Erich Prokopowitsch, *Das Ende der österreichischen Herrschaft in der Bukowina*, München 1959, p. 11-12.

Austro-Ungară se va destrăma sau va fi radical reorganizată. La 4 octombrie 1918 în Camera Superioară a Parlamentului de la Viena s-au pus în discuție cele 14 puncte ale președintelui american Woodrow Wilson. Unul din aceste puncte prevedea că popoarele din Monarhia Austro-Ungară aveau dreptul să se organizeze autonom. Însă, cehii, polonezii, maghiarii și slavii din sudul Monarhiei Austro-Ungare nu mai acceptau o reorganizare politică a imperiului și optau pentru deplină independență față de autoritățile de la Viena.

În Parlamentul austriac activau atunci 14 deputați din partea Bucovinei, aleși încă în 1911, dintre care 6 erau de naționalitate română. Deși aceștia reprezentau diferite partide, în Parlamentul de la Viena erau uniți în Clubul parlamentar român. În ședința Parlamentului din 4 octombrie 1918, deputatul Constantin Isopescu-Grecul, în numele deputaților români, a cerut autonomie largă pentru cei 4 milioane de români din Austria și Ungaria, dar în cadrul unei monarhii federative. În finalul discursului său, Isopescu-Grecul considera că „... acest nou stat (al românilor în cadrul monarhiei – n.n.) trebuie să exercite o mare putere de atracție asupra României libere și să determine o raliere a acesteia la monarhie”. În aceeași ședință, deputatul ucrainean Petruszewycz a solicitat constituirea tuturor ucrainenilor din Austro-Ungaria într-un singur stat și unirea acestuia la Ucraina, renunțând astfel la poziția anterioară de rămânere în componența Austro-Ungariei³². Astfel, deși principalele naționalități din Austro-Ungaria deja optau foarte clar pentru independența deplină, deputații români din Parlamentul austriac încă erau loiali față de imperiu și optau pentru unirea românilor din Ungaria și Bucovina în cadrul unei monarhii reorganizate.

La 16 octombrie 1918, împăratul Carol I de Habsburg a emis proclamația *Către popoarele mele*, în încercarea de a salva Monarhia Austro-Ungară și a o reorganiza pe principii federative. Prin acest manifest, împăratul accepta reorganizarea Austro-Ungariei într-o federație de șase state „independente” – austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez și ucrainean, Transilvania rămânând în continuare, în componența Ungariei³³. În acest manifest nu se preciza statutul Bucovinei și al orașului Triest cu regiunea alăturată, dar se specifica că locuitorii acestor provincii ar urma să decidă sub ce formă vor fi incluși în cadrul viitorului stat federativ. La 22 octombrie, în ședința Parlamentului austriac s-au organizat dezbateri privind manifestul emis de împărat. În acea ședință, deputatul Isopescu-Grecul a cerut pentru românii din Bucovina și Ungaria dreptul de a se organiza într-un stat propriu în cadrul noii confederații de state din Austria. În alocuțiunea sa, Isopescu-Grecul îndemna chiar autoritățile de la Viena să creeze cât mai rapid un stat autonom pentru românii din monarhie, fiindcă în caz contrar, Antanta va decide altfel soarta lor³⁴.

³² Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 29; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, Cernăuți, 2011, p. 11.

³³ Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie și cultură ...*, p. 297.

³⁴ Erich Prokopowitsch, *op. cit.*, p. 30; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 14, 42-43. Potrivit lui Erich Prokopowitsch, în acel discurs Isopescu-Grecul a declarat următoarele: „... Dacă D-stră

În aceeași ședință a Parlamentului de la Viena, deputatul social-democrat Gheorghe Grigorovici s-a pronunțat cu fermitate împotriva împărțirii Bucovinei și l-a acuzat pe deputatul ucrainean din Bucovina Nikolai Wasilko că, în timpul negocierilor de pace de la Brest-Litovsk, ar fi optat pentru includerea Bucovinei într-un stat ucrainean. La rândul său, deputatul Nikolai Wasilko a cerut împărțirea Bucovinei între români și ucraineni, pretinzând că ucrainenii vor discuta cu românii în spiritul dreptului la autodeterminare. Din partea deputaților bucovineni a mai vorbit Keschmann, în numele celor 200 mii de germani din Bucovina și estul Galiției. El s-a pronunțat cu fermitate împotriva dezmembrării Bucovinei și a cerut, în cazul soluționării problemei naționale în Bucovina și estul Galiției, să fie garantate drepturile politice și culturale ale acestei comunități germane³⁵.

Ziua de 22 octombrie 1918 a fost ultima dată, când deputații bucovineni au luat cuvântul în Parlamentul Austriei. Ultima ședință a Parlamentului de la Viena a avut loc la 28 octombrie, la care au participat doi deputați români din Bucovina (Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici), fără a lua cuvântul. La 3 noiembrie, Austro-Ungaria a cerut semnarea unui armistițiu și încheierea ostilităților militare, iar la 11 noiembrie și Germania a semnat un armistițiu de încetare a războiului. Tot la 11 noiembrie 1918, împăratul Carol I de Habsburg a abdicat, fiind desființată Monarhia Austro-Ungară și proclamată republica.

Unirea Bucovinei cu România în toamna anului 1918

Evenimentele din cuprinsul Monarhiei Austro-Ungare s-au derulat cu mare repeziciune, iar principalele naționalități și-au declarat independența față de autoritățile centrale. Prăbușirea imperiilor țarist și habsburgic, precum și unirea Basarabiei cu România, au creat condiții favorabile pentru afirmarea mișcării naționale românești din Bucovina. Către sfârșitul lunii octombrie 1918, din cei 6 deputați români, 4 (Alexandru Hurmuzachi, Gheorghe Sârbu, Aurel Onciul și Gheorghe Grigorovici) se aflau deja la Cernăuți, iar doi (Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici) încă rămăseseră la Viena. Alexandru Hurmuzachi, care era și președintele Dietei Bucovinei, în acele momente istorice a avut o poziție ezitantă și loială față de autoritățile centrale. Aurel Onciul de asemenea și-a păstrat convingerea că Monarhia Austro-Ungară poate fi reorganizată și a optat pentru o înțelegere cu ucrainenii în privința viitorului Bucovinei. Totodată, o parte din intelectualitatea românească, în frunte cu profesorii Ion Nistor și George Tofan, se afla în refugiu în România, cei mai mulți la Chișinău.

În aceste împrejurări, la inițiativa profesorului Sextil Pușcariu, un grup de intelectuali români s-au întâlnit la 12 octombrie în casa medicului Isidor Bodea

doriți să creați un stat autonom pentru românii din Monarhie, atunci faceți aceasta mai repede, în caz contrar vor face alții aceasta. Atunci domnul Wilson și Antanta vor face acest lucru și ei ne vor uni pe noi cu Regatul României, chiar dacă noi nu dorim aceasta”.

³⁵ Ibidem, p. 30-31; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 14-15.

și au decis să intre în acțiune, pentru afirmarea drepturilor naționale ale românilor bucovineni. Tot atunci s-a luat hotărârea să fie publicat un ziar, de două ori pe săptămână, care să se numească „Glasul Bucovinei”. La 15 octombrie 1918 se ține o nouă consfătuire în casa lui Alexandru Hurmuzachi, însă, din cauza lipsei de hotărâre a lui Alexandru Hurmuzachi și a poziției deosebite a lui Aurel Onciul, nu s-a luat nici o decizie de acțiune. La 16 octombrie a venit în capitala Bucovinei, de la Storojineț, cunoscutul om politic Iancu Flondor, care în acele zile istorice s-a poziționat în fruntea mișcării naționale și a luat o poziție fermă împotriva împărțirii Bucovinei pe criterii etnice.

Între timp, la 17 octombrie se constituia la Lvov Rada Ucraineană, în cadrul căreia au avut loc dezbateri aprinse în privința viitorului teritoriilor locuite de ucraineni. O parte minoritară dorea unirea Galiției de Est și a nord-vestului Bucovinei cu Ucraina mare, pe când majoritatea opta pentru organizarea ucrainenilor din Galiția și Bucovina într-un stat autonom, în cadrul Monarhiei Austro-Ungare. La 20 octombrie a avut loc ședința Constituantei ucrainene, iar majoritatea delegaților s-a pronunțat pentru înființarea unui stat autonom ucrainean în cadrul Austro-Ungariei. În Bucovina, ucrainenii au constituit, la 25 octombrie, un Comitet ucrainean provincial în frunte cu Omelian Popowicz, ca o secție a Comitetului național ucrainean din Lvov³⁶.

Românii bucovineni au acționat cu hotărâre pentru a preîntâmpina o împărțire a Bucovinei. La 22 octombrie apare la Cernăuți primul număr al ziarului „Glasul Bucovinei”, în care este tipărit și articolul-program *Ce vrem?* În acest timp, de la Viena au venit la Cernăuți deputații Gheorghe Sârbu și Gheorghe Grigorovici, care au luat inițiativa de a convoca la 27 octombrie o adunare națională a românilor din Bucovina. Alți doi deputați români (Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici) au plecat din Viena la 25 octombrie, cu intenția de a participa la această adunare din Cernăuți, dar din cauza izbucnirii luptelor dintre polonezi și ucraineni în Galiția și a întreruperii transportului feroviar au fost nevoiți să se întoarcă în capitala Austriei.

La 27 octombrie 1918 a avut loc la Cernăuți o adunare a reprezentanților românilor bucovineni, care s-a proclamat Constituantă și a adoptat o moțiune din patru puncte. La această adunare s-a decis „unirea Bucovinei integrale cu celelate țări românești într-un stat național independent” și purcederea spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria. Constituanta respingea cu hotărâre orice încercare care ar ținti la știrbirea Bucovinei, dar dorea să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare³⁷. La momentul adoptării moțiunii din 27 octombrie, în fruntea României se afla guvernul filogerman, condus de Alexandru Marghiloman, care era nevoit să respecte prevederile tratatului de pace cu Puterile Centrale și, respectiv, nu putea să revendice oficial teritoriile locuite de români din Austro-Ungaria. De aceea, și românii bucovineni au optat doar pentru unirea cu conaționalii lor din Transilvania și Ungaria.

³⁶ Ibidem, p. 16.

³⁷ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente*, Chișinău 1995, p. 260.

Ultimul guvernator austriac al Bucovinei, Josef Etdorf, în raportul întocmit la 27 decembrie 1918, afirma că încă în ziua de 26 octombrie se știa că se va accepta soluția de împărțire a Bucovinei între români și ucraineni. Abia în dimineața zilei de 27 octombrie Iancu Flondor ar fi determinat o schimbare de atitudine în această privință, optând cu fermitate pentru integritatea Bucovinei³⁸. Este greu de afirmat, dacă cele relatate de fostul guvernator corespund adevărului, fiindcă evenimentele se derulau atunci cu mare repeziciune. Cert este, însă, că deputatul Aurel Onciul, care era adeptul unei înțelegeri între români și ucraineni, nu a participat la adunarea reprezentanților românilor din 27 octombrie. De la acest eveniment a lipsit și un alt deputat român, Alexandru Hurmuzachi, președintele Dietei Bucovinei, care rămăsese fidel autorităților austriece.

La 27 octombrie 1918 au fost aleși și 50 de membri în Consiliul Național Român. În aceeași zi a fost creat un comitet executiv, format din Iancu Flondor (președinte), Dionisie Bejan, Dori Popovici și Sextil Pușcariu (vicepreședinți), Vasile Bodnarescu, Radu Sbiera și Laurenție Tomoiagă (secretari), Gheorghe Băncescu (casier), iar ca membri sunt numiți toți cei șase deputați români din Parlamentul austriac, deși numai Gheorghe Sârbu și Gheorghe Grigorovici au participat la adunarea din 27 octombrie³⁹. La 28 octombrie, Iancu Flondor, împreună cu Gheorghe Sârbu și Dori Popovici, s-au prezentat la palatul guvernamental și au cerut guvernatorului Josef Etdorf să predea puterea Consiliului Național Român din Bucovina. Etdorf, însă, a refuzat să accepte această solicitare.

Reprezentanții ucrainenilor bucovineni nu au luat imediat atitudine față de constituirea Consiliului Național Român. Abia la 3 noiembrie 1918 ucrainenii au convocat o mare adunare la Cernăuți, care a votat pentru împărțirea Bucovinei pe criteriul etnic. Adunarea ucrainenilor a decis atunci că orașul Cernăuți, circumscripțiile Zastavna, Coțmani, Vașcăuți și Vijnița în întregime, circumscripțiile Cernăuți și Siret după majoritatea stabilită la ultimul recensământ și unele localități din Storojineț, Rădăuți, Suceava și Câmpulung, cu majorități ucrainene, deveneau teritorii național-ucrainene, iar Consiliul Național Ucrainean prelua puterea asupra acestor teritorii⁴⁰.

Guvernatorul austriac Josef Etdorf, a încercat să ajungă la o înțelegere cu reprezentanții românilor și ucrainenilor, dar situația ieșise de sub control, mai multe clădiri administrative din orașul Cernăuți fiind ocupate de formațiuni militare ucrainene. În această situație dificilă, guvernatorul Etdorf a intenționat să predea puterea în comun reprezentanților românilor și ucrainenilor bucovi-

³⁸ Ibidem, p. 19. În februarie 1915, Iancu Flondor admitea că, după încheierea războiului, viitorul hotar al Bucovinei va fi stabilit pe râul Prut, dar insista ca restul teritoriului, în special spațiul dintre râurile Prut și Siret, împreună cu orașul Cernăuți, „să fie considerat ca o parte integrală a revendicărilor noastre”.

³⁹ Ibidem, p. 20. Constantin Isopescu-Grecul și Teofil Simionovici nu au reușit să participe la acest eveniment din cauza evenimentelor din Galiția, dar ei au comunicat din Viena, că sunt de acord cu deciziile adoptate de Constituantă.

⁴⁰ Ibidem, p. 157.

neni, dar Iancu Flondor a refuzat această propunere. Pentru a restabili ordinea în Bucovina, Iancu Flondor a solicitat sprijinul guvernului român. În acest scop, încă la 2 noiembrie 1918 a fost trimis la Iași Vasile Bodnărescu. La 4 noiembrie acesta s-a întâlnit cu prim-ministrul României Alexandru Marghiloman care a promis Consiliului Național Român din Cernăuți să livreze arme, pentru constituirea unui corp de jandarmi sau a unei gărzi naționale. La 5 noiembrie Vasile Bodnărescu a revenit la Cernăuți și a relatat lui Iancu Flondor despre rezultatele întrevederilor de la Iași. Situația din capitala Bucovinei, însă, devenise critică. Chiar în seara zilei de 5 noiembrie, Vasile Bodnărescu pleacă din nou la Iași, pentru a solicita intervenția armatei române în Bucovina. În aceeași zi, Iancu Flondor a trimis o telegramă cumnatului său Sever Zotta, care era directorul Arhivelor Statului din Iași, prin care solicita să intervină la autoritățile române în favoarea intrării trupelor române în Bucovina⁴¹.

6 noiembrie 1918 a fost o zi crucială pentru soarta Bucovinei. În această zi, reprezentanții ucrainenilor au reușit să preia controlul asupra mai multor instituții importante din Cernăuți și au solicitat guvernatorului Etdorf să predea conducerea Consiliului ucrainean. Palatul Național Român din Cernăuți a fost devastat, iar Iancu Flondor cu Dionisie Bejan s-au văzut nevoiți să se refugieze în clădirea reședinței mitropolitane. Deputatul Aurel Onciul, fără a se consulta cu alți reprezentanți ai românilor, a convenit cu ucrainenii să fie constituit un guvern român pentru sudul, și unul ucrainean, pentru nordul provinciei, orașul Cernăuți urmând să aibă o administrație comună, iar viitorul Congres de pace să decidă definitiv soarta Bucovinei. Aurel Onciul este declarat comisar național român, deși el nu avea susținerea reprezentanților românilor bucovineni⁴².

În cursul zilei de 6 noiembrie 1918, guvernul conservator filogerman al României, condus de Alexandru Marghiloman, și-a prezentat demisia. În aceeași zi s-a constituit la Iași un nou guvern, în frunte cu generalul Constantin Coandă. În zilele următoare, acest guvern a anulat prevederile tratatului de pace cu Puterile Centrale și a cerut trupelor germane și austro-ungare să părăsească teritoriul României. Deja în dimineața zilei de 6 noiembrie primele detașamente de grăniceri și jandarmi români au intrat în orașele Suceava, Gura-Humorului și Câmpulung din sudul Bucovinei, pentru a restabili ordinea. În aceeași zi, în ședința Camerelor reunite la Iași, fostul ministru de externe, Constantin Arion, avea să afirme că, „guvernul moare fiindcă a luat Bucovina. E cel mai frumos sfârșit ce se putea spera”⁴³.

În seara zilei de 6 noiembrie comanda Diviziei a VIII-a, în frunte cu generalul Iacob Zadik, se instalează în localitatea de graniță Burdujeni (acum în componența municipiului Suceava). La 8 noiembrie 1918 ofițerul Aurel Popescu și

⁴¹ *Ibidem*, p. 25-26.

⁴² Pavel Țugui, *Bucovina – istorie și cultură*, București, 2002, p. 299; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 27-28, 158-161.

⁴³ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 29.

medicul Octavian Gheorghian, în calitate de delegați ai Consiliului Național Român, au sosit la Burdujeni și au transmis generalului Iacob Zadik mesajul Consiliului de a intra în Bucovina și a înainta cât mai repede spre Cernăuți. Concomitent, generalul Zadik a primit ordin de la guvernul Constantin Coandă să pornească spre capitala Bucovinei⁴⁴.

În această conjunctură complicată, Aurel Onciul, în calitate de autoproclamat comisar român, s-a deplasat la Suceava și a încercat să-l convingă pe generalul Iacob Zadik să nu înainteze mai la nord de linia râului Siret, pentru a preîntâmpina incidente armate. Aurel Onciul încă era convins că Bucovina, cu o administrație reorganizată pe principiul autodeterminării naționale, va rămâne în componența unei Austrii federative. Deoarece tentativa sa de a stopa înaintarea armatei române în Bucovina nu s-a încununat de succes, Aurel Onciul a plecat la Iași, pentru a convinge autoritățile române să stopeze această acțiune militară⁴⁵.

La 9 noiembrie 1918 a sosit la Cernăuți un detașament format din 180 de soldați români lugojeni, care din proprie inițiativă, trecând prin Basarabia, au decis să vină în ajutorul românilor bucovineni. Ei s-au deplasat pe jos, de la Noua Sulița până în capitala Bucovinei, s-au prezentat la profesorul Sextil Pușcariu și au oferit sprijinul lor militar pentru susținerea acțiunii naționale. În aceeași zi, un avion românesc a zburat deasupra orașului Cernăuți și a aruncat proclamația generalului Zadik, prin care se anunța despre intrarea armatei române în Bucovina. Unitățile militare ucrainene părăsesc treptat Cernăuțiul și se îndreaptă în Galiția, unde se dădeau lupte grele între polonezi și ucraineni. Astfel, deja la 9 noiembrie, instituțiile cele mai importante din Cernăuți au fost luate sub controlul Consiliului Național Român, iar preotul Gheorghe Șandru devenea primar al capitalei Bucovinei. La 11 noiembrie 1918, la ora 12, armata română, sub comanda generalului Zadik, a intrat fără nici un foc de armă în Cernăuți, fiind întâmpinată cu aplauze în piața centrală a orașului. În zilele următoarele, unitățile armatei române au trecut Prutul și au luat sub control întregul teritoriu al Bucovinei, dar și partea de nord-vest a ținutului Hotin, care până atunci se aflase sub ocupație austriacă.

La 12 noiembrie 1918, în ședința Consiliului Național Român s-a votat legea fundamentală provizorie asupra puterilor în Țara Bucovinei. În aceeași zi se

⁴⁴ Pavel Țugui, *Bucovina – istorie și cultură*, p. 314-315.

⁴⁵ În timpul evenimentelor istorice din toamna anului 1918, cunoscutul om politic Aurel Onciul a fost marginalizat și considerat trădător de către românii bucovineni, fiindcă a optat pentru o înțelegere cu ucrainenii și împărțirea Bucovinei pe criterii etnice, între cele două popoare conlocuitoare. După unirea Bucovinei cu România, Aurel Onciul s-a retras din politică și s-a stabilit cu traiul la București, unde a profesat avocatura până în 1925, când decedează. În conjunctura favorabilă din 1918, România putea să obțină teritoriul de la sud de Prut din Bucovina cu orașul Cernăuți, care fusese recunoscut chiar de Rusia Țaristă prin tratatul secret din 4/17 august 1916, semnat la București între România și țările Antantei. În conjunctura nefavorabilă din vara anului 1940, România a pierdut nu numai teritoriul în dispută cu populație mixtă dintre râurile Prut și Siret din Bucovina, dar și un șir de sate românești, situate la sud de râul Siret.

constituie guvernul Bucovinei în frunte cu Iancu Flondor (președinte și interimar la justiție) și 11 membri, care erau responsabili pentru diferite secretariate (Sextil Pușcariu – la Externe, Dori Popovici – Interne, Nicu Flondor – Finanțe și interimar la Apărarea Națională, Gheorghe Sârbu – Agricultură, Radu Sbiera – Instrucție, Ipolit Tarnavschi – Culte, Max Hacman – Comerț și Industrie, Vasile Marcu – Afaceri Sociale și Alimentație Publică, Aurel Țurcan – Lucrări Publice, Cornel Tarnoviețchi – Comunicații, Poștă și Telegraf, Octavian Gheorghian – la Salubritate Publică)⁴⁶.

În zilele următoare, Consiliul Național Român și guvernul Bucovinei au acționat în direcția restabilirii ordinii publice în întreaga provincie și pregătirii pentru unirea cu România. La 22 noiembrie, cca. 100 de refugiați bucovineni, în frunte cu profesorul Ion Nistor, au revenit la Cernăuți, venind de la Iași și Chișinău. În aceeași zi s-a luat decizia ca ziarul „Glasul Bucovinei” să apară zilnic, sub direcția lui Sextil Pușcariu. În ziua de 25 noiembrie a avut loc a patra ședință a Consiliului Național Român, sub președinția lui Dionisie Bejan. La această ședință a participat și mitropolitul Vladimir Repta, reintegrat în funcția de arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei. În aceeași zi au fost cooptați 50 de noi membri în Consiliul Național Român, inclusiv 12 refugiați bucovineni, precum Ion Nistor, George Tofan, Dimitrie Marmeliuc, Filaret Doboș, Aurel Morariu, Teodor Ștefanelli, Gavriil Rotică ș.a.⁴⁷

La 28 noiembrie 1918, în sala sinodală a Reședinței Mitropolitane din Cernăuți s-a întrunit Congresul General al Bucovinei, la care au fost prezenți 74 de membri ai Consiliului Național Român, 6 delegați ai polonezilor, 7 ai germanilor, precum și 13 locuitori din 5 sate ucrainene (câte 3 din satele Rarancea, Toporăuți, Cuciurul Mic și Ivancăuți, și unul din Storoneț-Putila). La această manifestare istorică au asistat de asemenea mai mulți oaspeți din Basarabia (Pantelimon Halippa, Ion Pelivan, Ion Buzdugan și Grigore Cazacliu), din Transilvania și Ungaria (Gheorghe Crișan, Victor Deleu și Vasile Osvadă), precum și reprezentanții armatei române în frunte cu generalul Iacob Zadic⁴⁸.

În cadrul Congresului, profesorul Ion Nistor a prezentat un comunicat despre perioada austriacă de stăpânire a Bucovinei și a cerut să fie votată moțiunea propusă. Declarații de susținere a unirii Bucovinei cu România au rostit Stanislaw Kwiatkowski (din partea delegației polonezilor) și profesorul Alois Lebouton (din partea delegației germanilor)⁴⁹. Iancu Flondor, care a condus lucrările acestui for, a dat citirii declarației Congresului General al Bucovinei, prin care se decidea „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”⁵⁰.

În ziua următoare, o delegație a Congresului General al Bucovinei, constituită din 15 persoane, în frunte cu Iancu Flondor, din care mai făceau parte mitro-

⁴⁶ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 165-166.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 156-157.

⁴⁸ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, 1991, p. 394-395.

⁴⁹ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 176-177.

⁵⁰ *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917-1918. Documente*, p. 333-335.

politul Vladimir Repta, Ion Nistor, Dionisie Bejan, Octavian Gheorghian, Radu Sbiera, Vasile Bodnărescu, Gheorghe Șandru, polonezul Stanislaw Kwiatkowski ș.a.⁵¹, a sosit la Iași și a înmănat în mod solemn actul de Unire a Bucovinei cu România, regelui Ferdinand și guvernului român. După aceasta, delegația bucovineană a călătorit cu un tren special spre București, însoțind familia regală, guvernul român și autoritățile militare. În capitala României au fost întâmpinați cu mare triumf la 1 decembrie 1918, în ziua istorică, când la Alba Iulia se adopta decizia de unire a Transilvaniei și Banatului cu România.

Actul Unirii din 28 noiembrie 1918 a fost confirmat prin Decretul-lege nr. 3744/1918, semnat la 18 decembrie 1918. Tot atunci a fost emis Decretul-lege nr. 3745/1918 pentru administrația Bucovinei și au fost numiți Iancu Flondor și Ion Nistor în funcții de miniștri secretari de stat fără portofolii pentru Bucovina, primul cu reședința la Cernăuți, iar al doilea la București. Toate aceste decizii au intrat în vigoare la 2 ianuarie 1919, odată cu publicarea în „Monitorul Oficial”⁵².

Recunoașterea internațională a Unirii Bucovinei cu România

În decursul anului 1919, autoritățile române au depus eforturi substanțiale, pentru a obține recunoașterea internațională a unirii Bucovinei și a celorlalte provincii românești cu România. La 18 ianuarie 1919, în capitala Franței și-a deschis lucrările Conferința de Pace, cu participarea a 32 de țări beligerante. Rolul principal în cadrul acestei Conferințe de Pace l-au jucat Marile Puteri învingătoare din cadrul Antantei, și anume, Franța, Anglia, SUA și Italia. Delegația română la conferință a fost condusă de primul ministru Ion I.C. Brătianu, al doilea delegat fiind Nicolae Mișu. Din delegația română făceau parte și doi experți sau consilieri tehnici pentru Bucovina (Nicu Flondor, pentru probleme economice și financiare și Alexandru Vitencu, pentru problemele etnografice și geografice).

Delegația română a întâmpinat dificultăți mari în problema recunoașterii unirii Bucovinei în hotarele sale istorice cu România și în chestiunea tratatului minorităților. La 1 februarie 1919, Ion I.C. Brătianu a solicitat Consiliului Suprem al Conferinței de Pace ca râul Nistru să devină frontiera naturală a României în Bucovina și Basarabia, anulându-se astfel prevederile tratatului secret din 4/17 august 1916, prin care, la insistența Rusiei, viitoarea frontieră a României în Bucovina urma să fie pe râul Prut. Acest punct de vedere a fost contestat, în martie 1919, de Sydorenko, membru al Directoratului condus de Simon Petliura, care în numele Ucrainei democratice, a revendicat teritoriul dintre Prut și Nistru al Bucovinei, locuit în cea mai mare parte de ucraineni. Mai târziu, în mai 1919, cererea lui Sydorenko s-a limitat la o porțiune mai mică din nord-vestul Bucovinei, situată în valea Ceremușului⁵³.

⁵¹ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 181-182.

⁵² *Ibidem*, p. 57-58, 184-186.

⁵³ Daniel Hrenciuc, *Un capitol din recunoașterea diplomatică a Marii Uniri. Problema Bucovinei în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920). Contribuții istorice*, în *Analele Bucovinei*, anul X, 2/2003, București 2003, p. 441.

În timpul desfășurării Conferinței de Pace, unirea întregii Bucovine la România a fost contestată mai ales de delegația americană. Încă la 21 ianuarie 1919, delegația SUA a întocmit o documentație, numită cartea roșie și cartea neagră, care cuprindea limitele părții românești a Bucovinei. Potrivit acestui proiect, Bucovina era divizată în două regiuni etnice principale, care erau despărțite printr-o linie ce trecea la o milă depărtare la nord-vest de Cernăuți, lăsând acest oraș României. Această propunere a fost discutată în plenul Comisiei pentru delimitarea frontierelor în ziua de 8 februarie 1919, delegatul SUA justificând frontiera etnică propusă ca prezentând mai puține dificultăți decât hotarul istoric dintre Bucovina și Galiția. La 6 aprilie 1919, Comisia a decis să prezinte Consiliului Suprem al Conferinței de Pace frontiera etnică, recomandată anterior de delegația americană. Dacă s-ar fi acceptat această recomandare, România ar fi pierdut în Bucovina un teritoriu care, potrivit recensământului din 1910, era locuit de 85.000 de ucraineni și doar de 300 de români, fără a se preciza numărul locuitorilor de alte naționalități⁵⁴.

După mai multe discuții, purtate în secret și fără participarea reprezentanților delegației române, delimitarea etnică a Bucovinei a fost aprobată de Consiliul Suprem al celor Patru Puteri la 21 iunie 1919. Abia la 2 iulie 1919, secretarul general al Conferinței de Pace, Dutesta, a transmis delegației române hotărârea luată cu privire la stabilirea graniței româno-polone în Bucovina. Peste două zile, la 4 iulie 1919, cei doi experți ai Bucovinei, Nicu Flondor și Alexandru Vitencu, au întocmit un memoriu în care demonstrau cu argumente istorice și economice că nord-vestul Bucovinei trebuia inclus în componența României. Ei remarcă că în valea Ceremușului și la nord de Prut existau multe sate răzeșești cu populație românească care dorea să rămână la România. Experții acceptau o rectificare de hotar doar în zona muntoasă Storoneț-Putila din districtul Vijnița, „a cărui cedare n-ar fi constituit o pierdere mare economică, nici etnografică”⁵⁵.

La 21 iulie 1919, în semn de protest față de modul de tratare a delegației României la Conferința de Pace, Ion I.C. Brătianu a părăsit delegația română și a depus un Memoriu, intitulat *România în fața Congresului de Pace*. El a protestat și față de hotărârea Consiliului Superior al celor Patru Puteri de a lipsi Bucovina de nordul și nord-vestul teritoriului său istoric. Deja în zilele următoare, la 22 și 23 iulie 1919, Comisia pentru delimitarea frontierelor a organizat două ședințe, iar delegația americană și-a modificat poziția față de hotarul din Bucovina. Paradoxul situației consta în faptul că, deși s-a realizat o delimitare a frontierei pe criterii etnice, zona de nord-vest a Bucovinei cu populație compactă ucraineană nu a fost revendicată de Polonia. În aceste împrejurări, chiar unul din delegații americani a propus ca bazinul râului Ceremuș să fie redat României din considerente economice, Poloniei urmând să fie cedate doar câteva sate din nord-vestul extrem al Bucovinei, pe unde trecea calea ferată ce făcea legătură între orașele

⁵⁴ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 113-114.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 114-115, 202-203.

galițiene Kolomea și Zalesćiki. O decizie în acest sens a fost luată de Consiliul Superior la 1 august 1919, dar delegația română urma să fie informată despre această hotărâre doar după semnarea Tratatului de Pace cu Austria⁵⁶.

La 10 septembrie 1919, la Saint-Germain en Laye a fost semnat Tratatul de Pace între Austria și țările aliate. Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (Iugoslavia) și România au refuzat să semneze atunci acest tratat, fiindcă nu erau de acord cu stipulațiile din Tratatul Minorităților și cu trasarea frontierelor. La 12 septembrie 1919, guvernul liberal condus de Ion I.C. Brătianu și-a prezentat demisia. A fost format un nou guvern în frunte cu Artur Văitoianu. Deoarece delegația română refuza în continuare să semneze Tratatul Minorităților, Consiliul Superior al Conferinței de Pace a hotărât, la 12 noiembrie 1919, să înainteze României un ultimatum, prin care era somată să semneze, fără discuții, rezerve și condiții, atât Tratatul Minorităților, cât și Tratatul de Pace cu Austria. După câteva săptămâni de discuții intense, delegația română a reușit să obțină câteva modificări în textul acestor două documente, iar la 10 decembrie 1919, generalul Constantin Coandă a semnat atât Tratatul de Pace cu Austria, cât și Tratatul Minorităților. Numai după semnarea Tratatului de Pace cu Austria, delegația română a fost informată, la 18 decembrie, despre decizia luată în privința frontierei României în Bucovina. În afara hotarelor țării rămăneau 5 sate din extremitatea nord-vestică a Bucovinei (Babin, Creșceatic, Luca, Prelipcea și Zveneacin), care erau atribuite Poloniei din considerente economice⁵⁷.

După semnarea Tratatului de Pace cu Austria, Parlamentul României a ratificat acest tratat, în două ședințe consecutive, din 23 și 30 iulie 1920. Tratatul a intrat în vigoare la 4 septembrie 1920, când au fost depuse la Paris instrumentele de ratificare⁵⁸. Astfel, după 144 de ani de stăpânire austriacă și după aproape un an de negocieri în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, era recunoscută oficial unirea Bucovinei cu România, în hotarele sale istorice până la Ceremuș, Colacin și Nistru. Atunci a fost aplicat principiul „restitutio in integrum”. Nu era, însă, singurul caz de aplicare a acestui principiu după încheierea Primului Război Mondial. Din aceleași considerente, Franța a obținut Alsacia și Lorena, deși erau populate în majoritate de germani; Polonia a obținut estul Galiției, Volânia și Polesia, locuite în principal de ucraineni și bieloruși; la Italia a trecut Tirolul de Sus, unde majoritatea locuitorilor erau de naționalitate germană; Cehoslovacia a obținut Rusia Subcarpatică, locuită compact de ucraineni, sudul Slovaciei cu populație majoritară maghiară sau regiunea Sudetă din Cehia, unde majoritatea absolută a locuitorilor erau germani; Iugoslaviei i-au fost atribuite teritoriile cu

⁵⁶ Daniel Hrenciuc, *op. cit.*, p. 446; Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 116.

⁵⁷ Radu Economu, *Unirea Bucovinei 1918*, p. 116, 118. În perioada 1921-1935 a activat o comisie mixtă româno-polonă pentru delimitarea frontierei între cele două țări. S-au organizat la nivel guvernamental 6 conferințe plene, iar delimitarea definitivă a hotarului din Bucovina s-a decis la 26 ianuarie 1928, când cele 5 sate nominalizate din nord-vestul Bucovinei au revenit României.

⁵⁸ Daniel Hrenciuc, *op. cit.*, p. 448.

populație compactă maghiară sau germană. De remarcat că, până la 26 iunie 1940, Uniunea Sovietică nu a contestat unirea Bucovinei cu România și nu a înaintat careva pretenții teritoriale față de acest spațiu.

Summary

In the eve of the First World War, Bucovina had become a multiethnic and multiconfessional province where the Romanians represented slightly more than a third of the total population. During the war, Bukovina was seriously affected by the military operations, being three times partially occupied by the Russian army. Czarist and Hapsburg empires' collapse and unification of Bessarabia with Romania created favorable conditions for the assertion of Romanian national movement in Bukovina. On October 27, 1918 a meeting of the representatives of Romanians from Bukovina took place in Chernivtsi where was decided "the full union of Bukovina with other Romanian provinces within the borders of a unitary national state". On November 28, 1918, the General Congress of Bukovina took place and decided the "unconditional and eternal union of Bukovina in its old borders till Ceremuș, Colacin and Dniester, with Romania". After nearly a year of negotiations within the Paris Peace Conference the union of Bukovina with Romania was officially recognized.